

Serie nouă Anul XXIII
Nr. 8 (264) 2025

Scrisul Românesc

Revistă de cultură fondată la Craiova, în 1927, serie nouă, din ianuarie 2003
Publicată de Scrisul Românesc Fundația-Editura, recunoscută CNCS

Alice Voinescu, portret – George Löwendal, cca. 1950-'59

Florea
FIRAN

Alice Voinescu

Anul acesta, s-au împlinit 140 de ani de la nașterea lui Alice Voinescu, prima femeie din România care a obținut un doctorat în filosofie la Sorbona în 1913, cu o teză despre filosofia neokantiană a școlii de la Marburg, reprezentată în special de Hermann Cohen și Paul Natorp.

Eseist, cronicar dramatic, publicist, Alice Voinescu este o prezență marcantă în viața culturală interbelică, recunoscută pentru contribuțiile sale în domeniul istoriei filosofiei, a istoriei dramaturgiei universale și în arta spectacolului. S-a născut la 10 februarie 1885, în orașul Turnu Severin, într-o familie de oameni cultivați, care i-au asigurat o copilărie „încântătoare”: „Am trăit într-o atmosferă adevărat occidentală...”. Tatăl, Sterie Steriadi, avocat, doctor în drept la Paris, mama, Massinca (născută Poenaru), provenea dintr-o familie de cărturari olteni, recunoscuți pentru faptele lor culturale, descendentă a lui Petrache Poenaru.

La Turnu Severin urmează școala primară și liceul, la București Facultatea de Litere și Filosofie, pe care o absolvă în 1908, luându-și licența cu Titu Maiorescu, criticul care i-a intuit chemarea spre filosofie și a urmărit trimiterea ei la studii în străinătate.

Ca studentă, este remarcată și prețuită de profesorii săi: Titu Maiorescu – ale cărui cursuri erau pentru ea „adevărate evenimente intelectuale”, C. Rădulescu-Motru, Nicolae Iorga, Mihail Dragomirescu, Dimitrie Onciul, Pompiliu Eliade. Pasiunea ei se îndrepta de pe acum spre Platon, clasicii greci, Kant, Descartes, Spinoza, Goethe, Shakespeare, Molière. După absolvirea facultății se înscrie la doctorat, pe care îl pregătește la Leipzig (1908-1909), la Paris (1909-1910), apoi frecventează cursurile profesorului Hermann Cohen, adept al Școlii neokantiene, la Marburg (1911-1912), după care revine la Paris (1912-1913).

Continuare în p. 2

Poezie

Andrei Codrescu
Dan Duțescu
Andrey Gritsman
Adrian Sângeorzan

Proză

Carmen Firan
Radu Polizu

Eseu

Emanuel D. Florescu
Rodica Grigore
Adriana Iliescu
Dan Ionescu
Ion Parhon
Mircea Pospai
Emilian Ștefărtă

Anchetă

Elena Ștefoi
Mihai Firiță
Roxana Pavnotescu
Grigore Chiper
Adriana Cărcu

Constantin Cubleşan – <i>Eminescu – la București...</i>	p. 4
Mihai Ene – <i>Alte voci, alte încăperi... Glose la „Istoria lui Pendennis”</i>	p. 6
Adrian Cioroianu – <i>Nucul și femeia</i>	p. 7
Ioan Lascu – <i>Amprente și voci IV</i>	p. 8
Gabriela Păsărin – <i>Lumi ficționale – sursă a „actelor de a vorbi”</i>	p. 15

Colocviile **Scrisul Românesc** ediția XX

Falsificarea realității prin disimulare

Muzeul de Artă din Craiova – Octombrie 2025

Sumar

- Florea Firan**, *Alice Voinescu* / pp. 1-3
Constantin Cubleşan, *Eminescu – la Bucureşti. Turneul Pascaly* / p. 4, 5
Andrei Codrescu, *Poem: Republica minciunilor* / p. 5
Mihai Ene, *Alte voci, alte încăperi...*
Glose la „Istoria lui Pendennis” / p. 6
Adrian Cioroianu, *Nucul și femeia* / p. 7
Ioan Lascu, *Amprente și voci IV (II)* / p. 8
ANCHETĂ, *Falsificarea realității prin disimulare* / pp. 9-12
Elena Ștefai, *La capătul unui „drum istoric”* / p. 9
Mihai Firică, *Măștile de sub măștile adevărului* / pp. 9, 10
Roxana Pavnotescu, *Despre travestiul cuvintelor și disimularea disimulării* / pp. 10, 11
Grigore Chiper, *Falsuri, propagandă și bani* / pp. 11, 12
Adriana Cârțu, *Despre literarizare și ficționalizare ca forme artistice de alterare a realității* / p. 12
Carmen Firan, *A venit ceasul* / p. 13
Dan Duțescu, *Poem: Pinii din Marea Egee* / p. 13
Adrian Sângeorzan, *Poem: Casa* / p. 14
Andrey Gritsman, *Poeme: Tăcere, Absența momentană, Tablou* / p. 14
Gabriela Păsărin, *Lumi ficționale – sursă a „actelor de vorbire”* / p. 15
Emanuel D. Florescu, *Afectivitatea umană prin prisma idealismului filosofic* / p. 16
Dan Ionescu, *Căutări și introspecții în poezia lui Ioan Ursu* / p. 17
Radu Polizu, *„De la Hohenzollern la Solidarność”* / pp. 18, 19
Mircea Pospai, *Reflecții, sub pretextul amintirilor...* / p. 19
Adriana Iliescu, *Despre tot ce le place străinilor* / p. 20
Red., *Cărți primite la redacție* / p. 20
Ion Parhon, *Virtuțile unui discurs metaforic* / p. 21
Rodica Grigore, *Marionetele furiei* / p. 22
Red., *In memoriam Gabriel Coșoveanu* / p. 23
Red., *Okeanos: „Poezia”, „Steaua”* / p. 23
Emilian Ștefărtă, *Tudor Zbârnea – Austeritatea gravă a unui discurs autentic* / p. 24

Abonamente Scrisul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 150 lei. Pentru abonații din străinătate este de 155 \$ sau de 140 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763 sau la adresa de email: scrisulromanesc@yahoo.com

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Alice Voinescu

Își susține doctoratul în litere și filosofie, la Sorbona, cu teza *L'interprétation de la doctrine de Kant par l'École de Marburg. Étude sur l'idéalisme antique* (1913), având conducător științific pe Levy-Bruhl, cunoscutul cercetător al mentalității primitive. Teza este tipărită la V. Girard & Brière, cu avizul lui A. Croiset – decanul Facultății de Litere și al filosofului Louis Liard, vicerectorul Universității din Paris, lucrare tradusă în limba română abia în 1999 de Nestor Ignat, care semnează și un studiu introductiv. Prin această lucrare și alte câteva studii incluse în *Istoria filosofiei moderne*, Alice Voinescu rămâne „singulară până în anii din urmă”. Abia în 1999 lucrarea apare și în limba română sub titlul *Kant și Școala de la Marburg*, în traducerea lui Nestor Ignat, cu un valoros Studiu introductiv.

Solicitată de profesorii pe care i-a avut în Franța și Germania să lucreze alături de ei, ea preferă întoarcerea la rădăcini, stabilindu-se în București. Pentru o perioadă scurtă funcționează în învățământul secundar, după care, la recomandarea lui C. Rădulescu-Motru, este numită, în 1922, la catedra de estetică și istoria literaturii dramatice din cadrul Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din București, până în 1948, când este obligată să se pensioneze, probabil și pentru faptul că luase atitudine față de abdicarea impusă regelui Mihai: „O țară care își reneagă trecutul nu are viitor”.

Cursurile susținute de ea, audiate de studenți și profesori, erau modele de argumentare pedagogică, de expunere științifică și de ținută literară. În paralel cu susținerea conferințelor în cadrul Conservatorului Dramatic, Alice Voinescu se impune prin ciclurile de conferințe publice organizate de „Idea europeană”, revista condusă de C. Rădulescu-Motru. După o conferință ținută în 1929, Tudor Arghezi avea să noteze în revista sa, „Bilete de papagal” (nr. 281/1929): „...Bună conferință: v-am sărutat mâinile, Doamnă, cu toții” [...] „I-am rămas recunoscători D-nei Alice Voinescu pentru acel punct de dulce mister și de imponderabil, care a căzut de-a lungul conferinței D-sale, ca o boabă de mei alunecată pe albul unei trâmbe de in desfășurat în lumină”. În acea perioadă, Arghezi, care era și el fascinat de erudiția ei, nu întârzie s-o considere drept „cea mai inteligentă femeie din București”.

Alice Voinescu avea un dar remarcabil al oratoriei, fiind așezată alături de nume importante din epocă: Ion Petrovici, Tudor Vianu, Mircea Eliade. Preocupată de popularizarea ideilor statornice, de-a lungul unui deceniu (1932-1942) susține la Postul Național de Radio prelegeri de mare interes, cum ar fi: *Sufletul românesc în pictura lui Grigorescu, Paul Claudel, Faust, un mare neliniștit, Din psihologia tineretului de azi, Sentimentul pudoarei* etc.

Relațiile ei cu Franța rămân apropiate, între 1925-1939 este invitată la „decadele culturale” de la Potigny, mică localitate la sud de Paris, organizate de Paul Desjardins, unde cunoaște personalități culturale europene de primă mărime, cu majoritatea purtând, ulterior, corespondență: André Malraux, André Gide, Roger Martin du Gard, Paul Longevin, François Mauriac, →

Scrisul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. TOMESCU.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
Fundatia – Revista
Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:
Mihai ENE
Mihai FIRICĂ
Emanuel D. FLORESCU
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela PĂSĂRIN

Corectură:
Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722 753 922; 0251 413 763
E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascrisulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scrisulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580 431

→ cu criticul Charles du Bois și Jacques Rivière, cu romantistul Ernst Robert Curtius, toți celebriți, trei dintre ei distinși cu Premiul Nobel. Roger Martin du Gard o îndemna să-și țină *Jurnalul*, care vede lumina tiparului abia în postumitate. Alice Voinescu primește „Les Palmés Académiques”, înaltă distincție conferită de Franța.

Admiratoare a lui George Enescu, prezentă frecvent la concertele maestrului, la el acasă, ca și în sălile publice, în *Jurnalul* său rezervă un spațiu generos marelui compozitor.

Alice Voinescu debutează editorial relativ târziu, cu studiul monografic *Montaigne. Omul și opera* (1936), temeinic conceput și documentat, considerat de G. Călinescu „o lucrare de superioară popularizare”. Doi ani mai târziu, este invitată de C. Rădulescu-Motru să colaboreze la elaborarea primului volum din *Istoria filosofiei moderne*, publicat în 1937. În următorii ani îi apar cărțile: *Aspecte ale teatrului contemporan* (1941) și *Eschil* (1946), ambele la Editura Fundațiilor Regale. Pe o perioadă de trei ani (1945-1947), susține la rubrica „Lumea de azi”, a „Revistei Fundațiilor Regale”, „Cronica dramatică”, realizând profunde analize asupra teatrului dramatic și artei spectacolului.

În aprilie 1951, înainte de Paște, Alice Voinescu este arestată pentru participarea, încă din 1949, la conferințele organizate de P. Manoliu, în cadrul unei „mișcări de rezistență”. După un an și șapte luni de detenție, i se fixează domiciliul obligatoriu în satul Costești de lângă Târgu Frumos. Își reia activitatea științifică abia în 1955, când traduce *Michael Kohlaas*, de Heinrich von Kleist. Început în 1950, volumul *Scrisori către fiul și fiica mea* este terminat în 1957 și publicat postum de Maria-Ana Murnu, în 1994, cu o *Addenda*, ce cuprinde referințe ale unor personalități culturale în favoarea eliberării lui Alice Voinescu din domiciliul forțat și o *Corespondență*. Deși suferindă, cu traume din perioada detenției, Alice Voinescu continuă proiectul amplu al *Jurnalului* care va apărea în 1997, la Editura Albatros, prin grija aceleiași Maria-Ana Murnu, cu o prefață de Alexandru Paleologu. Îi apar apoi alte traduceri și câteva studii cum sunt cele despre *Faust* și Goethe. În 1960 vede lumina tiparului traducerea volumului de *Nușele*, de Thomas Mann, ultima carte a sa apărută în timpul vieții.

Montaigne. Omul și opera (1936) este o monografie de tip tradițional, în care sunt urmărite, cronologic, etapele vieții și operei filosofului, față de care simte o anume afinitate și o mare admirație. Capitolele *Copilărie și tinerețe* și *mediul intelectual* încearcă reconstituirea profilului spiritual al gânditorului, iar *Montaigne caută măsura omului și Metoda nouă* vin cu o interpretare care o detașează pe autoare de alți cercetători. La fel în relevarea mitului lui Sisif. Șerban Cioculescu, comentând cartea, observa că Alice Voinescu „rupe cu tradiția comentatorilor istorici, care deosebesc perioade distincte în gândirea eseistului: stoică, sceptică, naturalistă... Cunoscătoare perfectă a spiritului veacului, în care a pătruns cu o perspicacitate remarcabilă, domnia-sa

delimitează zestrea secolului, în cultura lui Montaigne, de spiritul nou al gânditorului modern. Compatrioata noastră..., prin pregătirea filosofică aducea dezlegări noi, de care nu s-au arătat apți istoriografii literari francezi, neîntrecuți în cronologia textelor” („Adevărul”, 21 mai 1936).

Aspecte din teatrul contemporan (1941) vizează opera a patru dramaturgi: Franz Wedekind, Bernard Shaw, Luigi Pirandello și Paul Claudel. Autoarea face considerații psihologice și sociologice, prezintă viața autorilor în contextul epocii, analizează opera acestora cu aprecieri critice pertinente privind stilul fiecărui dramaturg.

În volumul *Eschil* (1946) analizează minuios cele șapte tragedii eschiliene în ordinea lor cronologică. Își vede eroul într-o confruntare permanentă cu destinul și ca o întrupare a suferinței creatoare. La baza volumului stă cursul autoarei despre *tragic*, ținut la Conservatorul din București. Alice Voinescu este printre primii exegeți care face următoarea remarcă: „Cultura greacă atinge în dramaticele dialoguri platonice, precum atinge în *Orestia* și în tragedia lui *Oedip*, culmea spiritului său tragic. De pe această culme se deschide zarea îndepărtată a oricărei culturi omenesti – de aici spiritul grecesc își revarsă lumina călăuzitoare peste veacuri”.

Întâlnire cu eroi din literatură și teatru (1983), cu adevărata monografie asupra vieții și operei sale, cu un amplu studiu introductiv semnat de Dan Grigorescu, este prima antologie a scrierilor importante publicate de Alice Voinescu în volum, în periodice sau cele rămase în manuscris. Lucrarea este structurată în două părți: *Exegeza teatrală și Exegeza literară*. Prima cuprinde: *Henrik Ibsen, Aspecte din teatrul contemporan, Eschil, Întâlnire cu eroii tragici și Cronici dramatice. Exegeza literară* include *Montaigne. Omul și opera*, ultimul capitol, *Varia*, cuprinzând studii despre Hermann Cohen – *Un Platon modern, Sufletul românesc în pictura lui Grigorescu, Faust – un mare neliniștit, Motivul morții în poezia lui Ion Pillat*. O carte amplă în care se regăsesc toate scrierile de exegeză teatrală și literară (lipsește doar studiul despre Claudel).

Scrisori către fiul și fiica mea (1994) adună pagini în majoritate inedite din creația autoarei, cu o tematică diversă: *Scrisori către fiul și fiica mea*, care dă și titlul volumului cuprinde 27 de scrisori: *Conferințe radiofonice* (șapte conferințe ținute la radio între anii 1934-1935); *Naționalism și cultură; Amintiri despre Abația de la Pontigny; Addenda* (referințele unor importante personalități culturale trimise oficialităților românești pentru eliberarea din domiciliul forțat); *Corespondență* (șapte scrisori adresate autoarei de către André Gide, Paul Desjardins și Roger Martin du Gard, din perioada „decadelor” de la Pontigny).

În 1997, lui Alice Voinescu îi apare o carte voluminoasă, sub titlul *Jurnal*, care, împreună cu volumul din 1983, *Întâlnire cu eroi din literatură și teatru*, întregeste tabloul operei sale, dezvăluind un scriitor de anvergură și un critic cu contribuții notabile. În *Jurnal* se regăsește o lume, cu celebrități românești și străine, pe care le-a cunoscut: Titu Maiorescu, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Ion Petrovici, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Constantin Noica, de care o leagă o discretă și constantă amicitie. Constantin Ciopraga consideră că *Jurnalul* ei este

„cel mai substanțial jurnal feminin din literatura noastră”.

Jurnalul începe cu 28 septembrie 1929, la îndemnul lui Roger Martin du Gard. Pagini întregi dezvăluie în autoare o excelentă memorialistă. *Jurnalul* se încheie la 30 mai 1961: „M-am obișnuit cu gândul morții, adică al unui voiaj cam riscant, cine știe ce mă așteaptă și pe acolo!”. Patru zile mai târziu, Alice Voinescu trece în eternitate.

În epocă, Alice Voinescu s-a bucurat de aprecieri dintre cele mai revelatoare. Ion Biberi, în volumul său de interviuri *Lumea de mâine*, publicat în 1945, o așază în compania unor nume ilustre: Enescu, Sadoveanu, Arghezi, Ralea, Vianu, Al. Rosetti, G. Călinescu, D. Gusti, Basil Munteanu, Petre Comarnescu... Pentru Constantin Noica, Alice Voinescu este „unul dintre cele mai mari spirite” pe care le-a cunoscut. G. Călinescu o prezintă cu multă simpatie în *Istoria literaturii române... ca pe o personalitate de excepție: „o realizare rară, poate unică la noi, în domeniul istoriei filosofice și literare”. Perpessicius remarcă valoarea monografiilor științifice ale autoarei, „pe cât de docte, pe atât de fermecătoare și cronicară dramatică pe linia celor mai înalte tradiții ale genului”. Cronica dramatică susținută de Alice Voinescu a regenerat un gen discreditat, susține criticul, reluând firul marilor clasici teatrali: Eminescu și Caragiale. Traduce din Charles Dickens, Thomas Mann, Heinrich von Kleist.*

Zigu Ornea îi face o amplă prezentare și analiza operei sub titlul *Teatrologia lui Alice Voinescu*, inclusă în volumul *Actualitatea classicilor* (1985), iar Al. Călinescu în *Dicționarul Scriitorilor Români, R-Z* (2002).

În 2006, Teatrului Național „Marin Sorescu” din Craiova a prezentat în premieră piesa *Alice nu știe să moară*, de Gheorghe Truță, după *Jurnalul* scris de Alice Voinescu, cu Georgeta Luchian-Tudor în rolul protagonistei, Alice.

În noaptea de 3 spre 4 iunie 1961, Alice Voinescu se stinge din viață, lăsând în manuscris opere importante, parte deja apărute, altele așteptând să fie editate. ■

**Constantin
CUBLEȘAN**

De la Giurgiu, împreună cu trupa de teatru a lui Iorgu Caragiale, tânărul Mihai Eminescu merge la București, în calitate de suflor. Este mai mult decât mulțumit de ce îi rezervase Fortuna, căci se pasionase de teatru încă de pe vremea când era elev la Cernăuți.

În București, primește și însărcinarea de a fi și copist, adică trebuind să copieze rolurile din piese pentru fiecare actor în parte. Îndelnicire ce nu-i făcea plăcere, operațiunea fiind plictisitoare și greoaie. Cu această trupă a plecat în turnee la Brăila, Galați, Giurgiu, Ploiești, evidențiindu-se și atrăgând asupra sa atenția lui Mihail Pascaly, care îl angajează ca al doilea suflor al Teatrului Național, la 29 septembrie 1867, semnând contractul legal în această calitate. Obține de la Pascaly și o cameră de locuit, în schimb, însă, îl obligă să traducă, pentru marele actor, *Arta reprezentării dramatice - Dezvoltată științific și în legătura ei organică* de dr. Heinrich Theodor Röttscher (după ediția a II-a). Ceea ce și face, traducerea rămânând însă în manuscris, nefinalizată.

Actorul Pascaly, încă destul de tânăr la vremea aceea (în 1868 avea doar 37 de ani), era nu numai un îndrăgostit de arta sa – specializat la Paris cu profesori de seamă ca Got, Samson, Bouffé, Bocage – ci și un interpret elegant și înțelegător al unui repertoriu destul de vast, purtat și de o aleasă conștiință patriotică.

„Ca orice sufleur permanent, stătea seara în cușca scenei ce avea să-i devină atât de familiară în anii următori, iar ziua era obligat să copieze lista de repertorii, roluri separate, pe caiete deosebite. Această ocupație din urmă îl plictisea grozav. Lăsa să treacă zile întregi până să se apuce de lucru. Hoinărea prin oraș, observând ori reflectând, stătea mai mult prin grădini, citind, se învățea mai ales în cercuri actoricești. Este de la sine înțeles că scria mereu, dezvoltând idei și motive născute tot în vremea și atmosfera Blajului, deși a publicat puțin, doar două poezii, tot în „Familia” – *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, în nr. 14 din 2/14 aprilie, și *La Heliade*, în nr. 25 din 18/30 iunie. Aceasta din urmă, adevărată odă închinată bătrânului poet, profet-luptător, aducea un sunet nou, iscat din violența verbală a *Sturm und Drang-ului*, a titanismului (...) în special Schiller, din care traducea, în 1867, *Resignațiune*” (v. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Viața*, ediția 2015).

Acum îl cunoaște pe tânărul I. L. Caragiale, cu care leagă o prietenie strânsă, de-o viață. (Mai târziu acesta îi va face un portret memorabil: „Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz; blând și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit

totdeauna de toate: aci de o abținere de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieții; fugind de oameni și căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic și iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! – fericită pentru artist, nenorocită pentru om!” – v. Cătălin Cioabă, *Mărturii despre Eminescu*, 2013).

A continuat să publice în „Familia”; a scris poezii, drame (*Mira*), fragmente de roman (*Geniu pustiu*), toate rămase în manuscris.

Mihail Pascaly preconizează și realizează,

Teatrul Național din București în sec. al XIX-lea

Teatrul Național din București la 1856

în vara anului 1868, un mare turneu în Ardeal și Banat, începând de la Brașov. Suflorul Mihai Eminescu devine un component de bază al trupei tocmai pentru că era cunoscător și vorbitor de limbă germană.

Turneul, până în septembrie, a străbătut șase orașe transilvănene: Brașov (17 mai-15 iunie), Sibiu (18-29 iunie), Lugoj (4-26 iulie), Timișoara (28 iulie-31 iulie), Arad (1 august-27 august), Oravița (31 august).

Pentru turneu, s-a obținut viza Consului austriac la București. Frontiera s-a trecut pe la punctul de control Predeal, în diligențe ori în „chervane brașovenești”. Călătoria a durat trei zile de la București până la Brașov.

Au pornit pe o vreme ploioasă, mohorâtă, care înstăpânise și orașul de sub poalele Tâmppei. Maiorul tradițional programat pe 15 mai s-a amânat cu trei zile, actorii bucureșteni ajungând la 16 mai, iar prima reprezentație a

avut loc pe data de 17 mai. Spectacolele (al doilea, la 19 mai) s-au produs într-o atmosferă cu totul sărbătorească, aplauzele frenetice au fost provocate de entuziasmul cu care publicul rezona la auzul frumoasei limbi românești rostite pe scenă. În fiecare seară s-au organizat și exultante agape de comuniune între frații de dincolo și de dincoace de Carpați.

Cea de a doua etapă a fost la Sibiu. Au ajuns în oraș în dimineața zilei de luni 18 iunie și s-au instalat la „Hotel Bukarest”, unde trăgeau de obicei toți românii care treceau prin Hermannstadt. Cum prima reprezentație avea loc abia peste două zile, Eminescu a profitat de timpul liber pentru a se plimba prin locurile deja cunoscute; și-a căutat prietenii pe care și-i făcuse cu doi ani în urmă, la rândul-i fiind căutat de aceștia, căci vestea despre sosirea trupei se răspândise deja prin ziarele locale. S-a întâlnit din nou cu Nicolae Densușianu cu care a discutat, probabil, la o masă din Volksgarten sau în Brunsbaugarten, despre starea literelor române în general, subiect care-l pasiona mult pe Eminescu, de interes general pentru tineretul român, făcând desigur referiri la repertoriul trupei teatrale pe care o însoțea.

Teatrul român a fost onorat de prezența excelenței sale baronul von Ramming care, după ultima reprezentație, a oferit un banquet în sala Hotelului „La împăratul roman” (Zum Römischen Kaiser), în seara zilei de 29 iunie. Peste 150 de persoane au participat la acest eveniment, memorabil pentru românii din Sibiu. S-au rostit cuvântări pline de patos, iar toastul lui Pascaly a electricizat participanții¹.

A doua zi trupa Pascaly a plecat mai departe, spre Lugoj (4-26 iulie). A fost prima companie teatrală care a cuprins în programul de turneu și orașul Lugoj. Iubitorii de teatru din localitate au făcut o primire triumfală acestora, astfel că șederea s-a prelungit, prezentând zece spectacole în loc de șase câte fuseseră anunțate. Mihai Eminescu a intrat aici și în scenă, în lipsa unor actori, astfel că a interpretat roluri episodice în piesele *Sărmanul muzicant*, *Mihai Viteazul* și *Gărgăunii*. Spectacolele au avut loc în vechea clădire a Teatrului Orășenesc (aflată între Biserica Romano-Catolică „Sfânta Treime” și fosta Cofetărie „Liliacul”, apoi „Elmaflor”) de pe Str. Bucegi. Interesant de reținut este faptul că actorii nu au stat la vreun hotel ci acasă la diferite persoane importante din oraș. „La care dintre fruntașii orașului va fi stat Eminescu, nu se mai știe, dar casa respectivului lugojean se bănuie a fi pe undeva pe lângă Hotelul «Dacia», fostul «Vulturul negru», în actualul Centru vechi” (v. Gellu Dorian și Emil Iordache, *Pașii Poetului*, 1989).

Teatrul vechi, Lugoj

În sfârșit, trupa s-a îndreptat spre Timișoara unde aveau programate mai multe reprezentații.

La Timișoara s-au prezentat trei spectacole (28, 30 și 31 iulie). Prima piesă reprezentată a fost *Ștregarul din Paris*, în care Mihail Pascaly și Matilda Pascaly au avut rolurile principale. În pauza dintre acte s-a distribuit în sală o foaie volantă cu poezia lui Iulian Grozescu, directorul teatrului, scrisă special pentru această manifestație: „*Timișoara cea bătrână/ Pare c-a întinerit/ Căci azi Talia română/ Prima dată a sosit/ A sosit să ne vestească/ Că așa vom mai trăi/ Limba dulce românească/ Dac-am ști-o a iubi*”. Chestiunea limbii române constituia un obiectiv important în cauza de afirmare a românilor din această parte de țară. Pentru a o asculta, rostită pe scenă, a venit la spectacole multă lume din împrejurimi. Toate s-au încheiat, de fiecare dată, cu lungi aplauze la scenă deschisă.

Actorii au fost cazați și aici pe la diverse personalități înstărite ale orașului ori intelectuali mai de seamă. În casa unei astfel de gazde, Matilda Pascaly a născut, aducând pe lume, la 18 iulie 1868, un fiu pe nume Andrei Claudiu, botezat în ritul greco-catolic, naș fiind Andrei Mocioni de Foeni, unul dintre cei mai înstăriți oameni ai Banatului la acea dată. Cea de a doua reprezentație, cu piesa *Frica e din rai*, o comedie cu cântece de Pascaly, s-a jucat fără Matilda Pascaly. Iar cel de al treilea spectacol a fost prezentat la data de 31 iulie, cu piesele: *Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni*, de D. Bolintineanu, și *Doi profesori procopsiți*.

La încheierea turneului timișorean s-a oferit, în Parcul orașului, o cină la care au participat peste 50 de persoane alături de actorii trupei Pascaly.

În aceste zile, Mihai Eminescu a căutat să dea de urma fratelui său Nicolae (1843-1884), fără vreun rezultat însă; acesta a lucrat o vreme la cabinetul unui avocat timișorean, dar în vremea turneului trupei Pascaly, nu se mai afla în oraș.

Următoarea etapă a fost la Arad (1-27 august 1868). Cele șapte spectacole au fost prezentate pe scena Teatrului Hirschl, cunoscut sub denumirea de Teatrul vechi. Este una dintre cele mai vechi clădiri existente în Arad, fiind construit în 1817; primul teatru permanent, construit din cărămidă, de pe teritoriul actual al României. La 27 februarie 1818 a avut loc aici și primul spectacol în limba română, susținut de elevii clasei terminale a Preparandiei.

Ideea lui Pascaly de a începe seria spectacolelor cu un recital de poezie din autori ardeleni s-a dovedit cu totul binevenită. În

fața unui auditoriu îmbrăcat în costume naționale, Mihail Pascaly a recitat poezia lui Atanasie Marienescu, *Adu-ți aminte, Românie*, iar Matilda Pascaly a declamat poezia *Copila română* a lui Iosif Vulcan, acesta venind de la Budapesta la Arad special pentru a asista la spectacolele turneului, știind că astfel îl va putea întâlni, în sfârșit, pe cel căruia însuși i-a dat numele: Mihai Eminescu. Sufleurul i s-a prezentat în înfățișarea sa de lucru, adică într-o cămașă de noapte și fumând din pipă. Bucuria întâlnirii a fost mare, iar convorbirea între cei doi îndelungată. În final, Eminescu i-a încredințat două poezii: *La o artistă* și *Amorul unei marmure*, care vor apărea în „Familia” după aproape un an de întrerupere a colaborării, în numerele din 30 august și 1 octombrie. La rândul său, Iosif Vulcan a predat lui Pascaly, piesa *Nu vătămați fetele bătrâne*, o comedie cu cântece, care a fost cooptată, desigur, în repertoriul trupei.

Au urmat două spectacole la Oravița, oraș cu veche tradiție teatrală, cu cel mai vechi teatru din România: la 31 august și în 1 septembrie.

Acum 206 ani, împăratul Francisc I al Austriei a inaugurat teatrul din Oravița

Au ajuns într-o duminică (30 august) după-amiază. La gară au fost întâmpinați cu mare pompă – douăsprezece carete (trăsuri) în care au fost urcați actorii. Una, trasă de patru cai, era destinată directorului trupei, Mihail Pascaly. De reținut că lui Mihai Eminescu, cunoscut ca poet, din paginile „Familiei”, i s-a repartizat o caretă aparte în care s-a urcat singur.

Fiind duminică, în oraș aveau loc manifestările obișnuite din zilele de sărbătoare, astfel că au putut admira portul național local, cântece și dansuri susținute de tinerii din localitate. Sub impresia acestei atmosfere românești, Pascaly a decis să înlocuiască piesa *Un amic supărător*, o comedie, cu tragedia națională *Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni*. Spectacolul s-a bucurat de un succes deplin: „n-a mai văzut teatrul nostru atâta gloată de om în volumul său” (V. Marin).

Turneul s-a încheiat cu o despărțire caldă, firește un banchet memorabil. După care trupa a părăsit orașul, pornind spre București în ziua de 2 septembrie. Întâmplător a fost o zi la fel de ploioasă ca în aceea în care trupa a pornit la drum în îndelungatul său turneu.

Andrei
CODRESCU

Republica minciunilor

pentru Michael Brownstein

Aveam o republică frumoasă a minciunilor învelită într-o pufoasă plapumă civilizată înnodată din tentaculele lăcomiei atracție pentru tinerețe și bogăție pentru nervi cu picioare de lut desigur dar totuși mobilă mai degrabă schiopătând decât alergând pe o potecă de fum acoperind haosul cuvintele erau copaci și tufișurile făceau fructe pentru păsări și acesta era singurul adevăr pentru oamenii care priveau și plângeau în fiecare noapte când flăcările ce ard limbajul și aerul nasc noi minciuni enorme cu fiecare minut bătrânii nu ar trebui să mintă ■

¹ „Eram student la gimnaziul de stat din Sibiu, când în primăvara anului 1865 sau 1866, nu-mi aduc tocmai bine aminte, sosi în acel oraș trupa teatrală a lui Mihail Pascaly, ca să dea în teatrul orașenesc un ciclu de reprezentații. Bucuria noastră a tuturor, și mai ales a acelora care nu mai văzuseră în viața lor teatrul românesc, era nemărginită. În serile de reprezentație teatrul era plin de un public curat românesc nepretențios, mulțămitor și în stare a se entuziasma până la frenezie auzind pronunțându-se limba românească pe o scenă de teatru și cântându-se ca la București. Mare minune și mare însuflețire națională! Pe la sfârșitul ciclului de reprezentații societatea românească din Sibiu decise, ca în semn de mulțămire să dea un banchet în onoarea directorului Mihail Pascaly și a trupei sale, care cu modestele sale mijloace și cu și mai modestul său repertoriu melodramatic, știu să încălzească inimile românilor din loc și jur până la înfierbântare și uitare de sine. (...) Eram și noi, tineretul, într-o grupă și iată că vine înspre noi un tânăr ce semăna a fi și el actor din trupa lui Pascaly, cu părul lung și de culoare neagră foarte frumoasă, cu niște ochi mari de tăietura migdalelor, plini de o veselie melancolică, niște ochi expresivi, vorbitori și totodată misterioși. Erau niște ochi din ce în ce mai periculoși pentru inimile neexperimentate de fete, iar pentru femeile experte erau ochii dorului. În capul unei femei frumoase și tinere, acei ochi și-ar fi spus de la prima vedere: i-ai văzut și nu-i vei mai uita niciodată, cum nu uita călătorul undele azure ale Fontana di Trevi din Roma Veche. În capul celui tânăr de statură mijlocie, dar bine legat, ei îți făceau impresia unui om predestinat, unui om fatal. Erau ochii, despre care fericitul Vasile Alecsandri zice că: sunt ochi mari, fără de noroc. Acel tânăr interesant cu ochii mari fără noroc ni se recomandă ca Mihail Eminovici, actor în trupa lui Pascaly. Aveam deci în fața noastră pe viitorul Luceafăr al poeziei române moderne (...). Fiindcă nu-l văzusem jucând niciodată pe scena deschisă, întreabam a doua zi pe unul din actorii trupei, că ce roluri joacă dl Eminovici? Și acela apoi ne-a spus, că dânsul nu e actor ci că s-a alăturat numai la trupa d-lui Pascaly, că deocamdată e sufleurul trupei, dar că se ocupă foarte mult cu poezia și că e foarte talentat, dar nefecit. Am mai văzut apoi pe Eminovici încă o dată la o cafea din Sibiu în preziua plecării trupei de acolo. Aceasta a fost prima întâlnire și cunoștință a mea cu Mihail Eminescu, pe care aveam apoi să-l reîntâlnesc și cunosc mai de aproape în toamna anului 1869 la Viena, ca student înscris la Facultatea Filosofică de la universitatea de acolo”. (Jerolim G. Barițiu, Mihail Eminescu. *Reminiscență*, în „Rândunica”, foaie literară-beletristică, an. I, nr. 1, 30 martie 1894, p. 5). ■